

STRATEGIKON

(Zapomenuté klasické dílo o vojenství)

Předkládám čtenáři upravený překlad článku Charlesa C. Petersena "Strategikon - zapomenuté klasické dílo o vojenství" [1]. Tento článek nechci nijak komentovat, ani polemizovat s autorem. Dávám jej k dispozici jako studijní materiál a nechávám na čtenáři, aby sám posoudil moudrost tohoto díla.



Byzantské impérium vzniklo ve 4. století n. l. po rozpadu říše římské a existovalo do 15. století, kdy toto území ovládli Turci. Zpracování "Strategikonu" náleží do období první periody rozmachu říše, tj. přibližně 4.-7. století. Toto období je typické jednak dobovatelskou činností k získání kolonií, jednak obranou vlastního území proti vnitřnímu i vnějšímu nepříteli. Vzhledem k velké migraci národů, a tím i nebezpečí nájezdů na říši (zvláště Hunů), vznikla potřeba vybudování armády silné, vysoce organizované a mobilní.

Ve své práci "The Decline and Fall of the Roman Empire" (Úpadek a pád římské říše) tvrdí Edward Gibbon¹⁾: "Nedostatky byzantských armád byly podstatné a jejich vítězství náhodná" [2]. Ze všech různých zkreslení, která se v této práci nacházejí, je toto nejklavější. Byla to právě ve velké míře dokonalost vojenské organizace byzantské říše a rafinovanost jejího válečného umění, které umožnily této říši odolávat v období od 6. do 11. století, tedy více než 500 let, útokům ze strany Peršanů, Avarů, Franků, Slovanů, Arabů a jiných nepřátel.

Zdrojem této dokonalosti nebyla genialita Belisariova²⁾ nebo Narsova³⁾, kteří přes své skvělé vítězství nezanechali trvalou stopu v byzantském vojenském systému, ale reformy uzakoněné vojákem-císařem Maurikíem (582-602), které byly kodifikovány ve vynikající vojenské příručce nazvané **Strategikon**. (Pozn.: Donedávna většina odborníků věřila, že Mauríkio napsal Strategikon sám. Zhruba před deseti lety se začalo uvažovat, že autorem je generál Philippicus, který byl Maurikiovým švagrem). Maurikiovy reformy byly tak úspěšné, že během následujících pěti století nedošlo k podstatným změnám v této oblasti. J. F. C. Fuller⁴⁾ píše ve své práci "A Military History of the Western World" (Vojenské dějiny západního světa): "V západní Evropě nebyla tak dokonalá vojenská příručka vytvořena do devatenáctého století" [3]. Zachovalo se jen velmi málo kopií tohoto díla. Tištěná verze v řečtině byla vydána teprve roku 1981 a první anglický překlad vznikl v roce 1984. Byl publikován v akademickém tisku (University of Pennsylvania Press) a nezdá se, že by vzbudil pozornost čtenářů z vojenských kruhů.

Strategikon je praktická příručka, řečeno slovy jeho úvodu "je to dosti skromná elementární rukojeť pro ty, kteří se zasvětili vojenskému umění". Strategikon se zabývá tehdy se vyskytujícími vojenskými problémy, což ostře kontrastuje s filozofickým pojetím Sun Tzuova⁵⁾ díla "Válečné umění" [4], které bylo napsáno o tisíc let dříve. Vojenská moudrost Strategikonu, podobně jako moudrost čínského klasického díla o vojenství, promlouvá ke generálům všech dob a zásady, které ovlivnily v Strategikonu uvedené instrukce pro zasažení a činnost bojových sil armády Východořímské říše, jsou dodnes předmětem zájmu.

Strategikon se skládá z 12 kapitol, nazvaných "knihy". Jedenáct kapitol se zabývá organizací, výcvikem a podporou jízdních jednotek. Ve Strategikonu popisované jízdní jednotky však nebyly běžným jezdectvem. Byly to variabilní a všestranné bojové formace, schopné samostatně vítězit v bitvě proti různým protivníkům a bojovat v mnoha typech terénu. Pěchota byzantské armády byla, celkem vzato, pomocná síla, která byla využívána spíše pro službu v posádkách a vedení omezených válek v horách než pro polní tažení s koňmi.

Po Maurikiově reorganizaci byl základní taktickou jednotkou byzantské armády *bandum* neboli *tagma*, což byla jízdní rota, jejíž velikost se pohybovala od 200 do 400 jezdců. "Všechny *tagmy* by rozhodně neměly mít stejnou velikost," říká se ve Strategikonu. "Kdyby měly stejnou velikost, mohl by protivník snadno určit velikost armády spočítáním korouhví." Tři nebo více *tagmy* tvořily brigádu neboli *moiru*, tři *moiry* pak tvořily divizi neboli *meros*. Obdobně jako *tagmy* měly jednotlivé brigády a divize různou sílu. Dvanáct století později formuloval Napoleon z obdobných důvodů podobné pravidlo pro své vyšší formace. Nicméně, požadavek na účinné velení a řízení si vynutil stanovení horní hranice pro velikost těchto jednotek. Velikost *moiry* nemohla tudíž překročit hranici 3000 mužů, ani *meros* nemohl mít "více než šest nebo sedm tisíc", jinak "kdyby byly větší a více rozvinuté, mohly by se ukázat jako neuspořádané a zmatené".

Úspěch byzantské armády na bojišti, který byl výsledkem Maurikiových reforem, byl založen na účinné směsi úderné síly, pohyblivosti a ochrany a na pronikavém poznání, že "válečné umění závisí na nejtěsnější kombinaci útoku a obrany tak pevně jako stavba budovy závisí na cihlách a maltě". Každá formace byzantské armády, od nejmenší po největší, dávala svou organizací a taktikou konkrétní formu těmto zásadám a byla tudíž schopna bojovat buď samostatně, nebo jako součást větších jednotek plnících specializované úkoly.

Úderná síla nejmenší taktické jednotky *tagmy* spočívala ve společném užití střelby lučištníků na koních a úderu kopiníků. Byla to novinka, ve které se Byzantincům nemohl vyrovnat žádný protivník, protože ovládal buď jedno nebo druhé, jen zřídka obojí. Jak prozrazuje Strategikon, objevili Římané z východní části říše dávno před zbytkem středověkého světa, že střelba připravuje cestu pro úder spíše *potlačením* než vyčerpáním a že účinnost potlačovací střelby závisí více na absolutním množství a vysoké dráze než na přesnosti střelby. Musí-li se protivník starat o to, aby unikl střelám, kterými je zasypáván shora, je jeho pozornost odvrácena od toho, co se děje bezprostředně vpředu a stává se zranitelným při napadení.

V instrukcích pro výcvik *tagmy* se uvádí, že lučištníci na koních se seřazují za kopiníky (což je opakem dřívější praxe), jsou tedy nuceni střilet horní skupinou úhlů, aby zasáhli protivníka a nezranili vlastní vojáky. Pokyny pro výcvik jednotlivých lučištníků na koních říkají: "Měl by být cvičen, aby střelil rychle ... Rychlost je důležitá při vytažení šípu a jeho vystřelení silou ... Toto je podstatné. Ve skutečnosti, i když je šíp dobře zaměřen, pomalá střelba je neúčinná." Kladení důrazu na rychlost, a tedy i na objem střelby, dokonce na úkor přesnosti, byla rovněž v byzantské vojenské praxi bezprecedentní.

Poměr lučištníků a kopiníků v *tagmě* také vyjadřoval snahu o užívání masové střelby. Muži v prvních dvou a v poslední řadě formace "by všichni měli mít kopí. Všichni ostatní, rozestavení uprostřed, kteří umí střilet, by měli být lučištníci". Vzhledem k tomu, že *tagma* byla obvykle rozestavena v sedmi řadách, měli by být v ideálním případě vždy v každém zástupu čtyři lučištníci a tři kopiníci. Nebude-li se přihlížet ke kopiníkům v poslední řadě, pak by poměr střelčijícího a úderného vojska byl 2:1.

Vysoká pohyblivost *tagmy* nebyla dána pouze využitím jízdy na koních, ale také speciálním výcvikem, zaměřeným na zvýšení schopnosti jezdit v terénu. Podle Strategikonu: "Je podstatné, aby si koně přivyklí nejen na rychlé manévrování v otevřeném, rovném krajině, ale také v kopcovitém, zarostlém a zvrásněném terénu a na rychle se střídající stoupání a klesá-

ní. Zvyknou-li si na tyto různé typy terénu, pak nebudou ani muži ani koně překvapeni jakýmkoliv druhem terénu a žádný typ terénu jim nebude působit těžkosti." Po popisu některých cvičení, která mají být použita pro "obtížnou krajinu", příručka dodává: "Muži, kteří šetří své koně a zanedbávají výcvik tohoto druhu, plánují fakticky svou vlastní porážku."

Schopnost *tagmy* pohybovat se a bojovat v drsném terénu byla dále zvýšena skutečností, že její příslušníci byli vycvičeni pro pěší boj stejně jako pro boj v sedlech koní. Tento pěchotní výcvik také zvyšoval jejich naději na přežití, když neměli k dispozici koně nebo jejich koně byli zabiti v boji.

Na svou ochranu měli jezdci *tagmy* prilbu a další výstroj, která je ve Strategikonu popsána následovně: "plášť z kroužkového brnění s kapucí, který sahá po kotníky a který může být přichycen řemínky a kroužky." Kopiníci ve dvou předních řadách kromě toho nesli štíty a jejich koně měli "ochranné kusy železného brnění na hlavách a pláty železa nebo plsti na hrudi nebo jiné pokrytí hrudi a šíje jako ji užívají Avari".

Navíc byla *tagma* cvičena tak, aby uměla bojovat jak v rozvinuté (útočné) sestavě, tak v semknuté (obránné) sestavě, přičemž uměla podle potřeby tyto sestavy rychle měnit. Vpřed postupovala *tagma* v semknuté sestavě. Lučištníci na koních byli vpředu chráněni kopiníky a naopak kopiníci byli chráněni zezadu hromadnými výstřely lučištníků.

U vyšších formací bylo při Maurikiových reformách zavedeno rozlišení mezi "útočnými jednotkami" (*cursores*) a "obránci" (*defensores*). Jedna třetina každé divize neboli *meros* byla tvořena útočnými jednotkami v rozvinuté sestavě, které zaujímaly postavení na křídlech divize. Zbývající dvě třetiny byli obránci, kteří v semknuté sestavě zaujímali postavení ve středu. Úkolem útočných jednotek bylo "pohybovat se před hlavní linií a rychle zaútočit na ustupujícího protivníka", jinými slovy, vést pronásledování pravděpodobně poté, co byla bojová linie protivníka úspěšně napadena a rozdrčena. Úkolem obránců bylo "následovat útočné jednotky, aniž by obránci podnikali výpady nebo porušili řady, pochodem ve správné sestavě jako podpora útočných jednotek, kdyby tyto začaly ustupovat". Základní slabinou smíšených formací pěchoty a jezdecky jiných států bylo, že pronásledování protivníka po úspěchu dosaženém na bojišti vedlo nezbytně k oddělení pohyblivé úderné části formace od její méně pohyblivé obranné základny, čímž byl jízdní předvoj vystaven při stíhání možnosti, že bude rozdrčen v době připravených léček. Byzantská armáda vyřešila tento problém tím, že obranná základna byla stejně pohyblivá jako útočná část, což jí umožnilo podporovat útočnou část v pohyblivém boji stejně jako v přesné vypracované vojenské operaci.

Nová bojová sestava byzantské armády vycházela také z přesvědčení, že správná útočná činnost předem předpokládá spolehlivou obranu. Bylo požadováno, aby pro boj bylo zaujato postavení ve dvou řadách za sebou, nikoliv, jak tomu bylo dopsud, v jedné řadě, přičemž druhá řada měla být tvořena "asi třetinou" celkové síly. Tuto změnu odůvodňuje autor Strategikonu takto: "Vytvořit z celé armády jednoduchou řadu ... pro bitvu jezdecky a nezachovat žádnou zálohu pro různé eventuality v případě neúspěchu je známkou nezkušenosti a naprosté lehkomyšlnosti, protože dojde-li k obklíčení z boku nebo neočekávanému útoku protivníka a není-li k dispozici podpora z týlu či boku nebo záložní síla, bude vojsko nuceno zbrkle ustupovat." Druhá řada, která podpoří prvou řadu, může takové katastrofě zabránit. Jestliže, na jedné straně, "prvá řada ustoupí nebo je zatlačena dozadu, pak je zde druhá řada jako podpora a útočiště. To umožňuje soustředit znovu jednotky a obrátit se zpět proti útočníkům". Na druhé straně: "Když pronásledujeme nepřitele, můžeme útočit bez rizika, protože obrátí-li se část nepřátel zpět na nás nebo dojde-li k nenačekanému útoku v jiném místě, pak může druhá řada držet svůj prostor, zapojit se do boje a chránit prvou řadu." Nová dvouřadová bojová sestava na hlavním taktickém stupni pak vedla na taktickém stupni k uspořádání každého *merosu* na útočné jednotky a obránce.

Neméně důležité byly v nové bojové sestavě vyčleněné oddíly. "Dva nebo tři *bandumy*" byly umístěny jako ochrana křídla na levé straně první řady, "kde může být přirozeně očekáván nepřátelský obchvat a manévry za účelem obklíčení" (proti mužům, kteří byli na této straně

ponechání beze zbraně). "Jeden nebo dva *bandumy* lučištníků, známé jako obklíčovači", měli být zasazeny na druhé straně první řady, aby obchvátily levé křídlo protivníka a další "tři nebo čtyři" *bandumy* měly být umístěny ve skrytých postaveních na obou stranách, odkud mohly útočit na týl protivníka. Podle Strategikonu: "Správně načasované útoky proti křídům a týlu protivníka jsou účinnější a spíše přinášejí rozhodnutí než přímé čelní výpady a útoky ... Musí-li se nepříteli čelit v otevřeném boji, pak nekoncentruj všechny své jednotky vpředu, dokonce ani v případě, že nepřítel má početní převahu, a zaměř své operace proti jeho týlu a jeho křídům. Protože za všech okolností je nebezpečné a nejisté, a proti všem lidem, utkat se v čistě frontálním boji."

Tyto dispozice byly natolik přizpůsobivé, že se téměř beze změny užívaly ještě o tři století později, když císař Leo VI. vydal svoje dílo "Taktická nařízení". Mělo uplynout ještě téměř 900 let, než se v západní Evropě objevila bojová sestava srovnatelného významu, což byl slavný "kosý šik" Friedricha II.

STRATEGIKON A "VÁLEČNÉ UMĚNÍ"

Nejvyšším principem byzantského válečného umění, jak jasně ukazuje Strategikon, byla organizace sil. "Jako loď nemůže přeplovat moře bez kormidelníka, tak nelze porazit nepřítele bez taktiky a strategie. S nimi a boží pomocí je možné zvítězit nejen nad stejně silným protivníkem, ale i nad nepřitelem, který má početní převahu. Není pravdou, jak věří někteří nezkušení lidé, že o výsledku války rozhoduje odvaha a počet jednotek, ale ... taktika a strategie. Na tyto bychom se měli soustředit a neztrácet náš čas mobilizací velkého počtu jednotek." Příručka přirovnává vedení války k lovu: "Divoká zvířata se chytají spíše pomocí sledování, lapání do sítí, číhání, stopování, obklíčení a podobných úskoků než pouhou silou." Při vedení války by se člověk měl chovat podobně, "ať již je nepřítel mnoho či málo". Zkoušet "jednoduše přemoci protivníka silou v otevřeném boji tváří v tvář" je "velmi riskantní" akce, která "může končit vážnou škodou", i když je nepřítel poražen. "Je výsměchem pokoušet se dosáhnout vítězství, které je nákladné a přináší pouze prázdnou slávu." Tudiž "moudrý velitel nebude nutit protivníka do regulérní bitvy, jedině když se naskytne opravdu výjimečná příležitost". Vyvaruje se soutěžení s těmi, kdo "jsou obdivováni pro svůj skvělý úspěch, ale uskutečňují operace neuvážené". Bude "čekat na výhodné příležitosti a záminky" a "udeří na protivníka dříve než se tento může připravit".

Není nutno ponořit se do pojednání velmi hluboko, aby byla vidět spřízněnost Strategikonu s jinými dvěma klasickými díly o vojenství, z nichž jedno bylo napsáno o tisíc let dříve a druhé o tisíc let později. Tím prvním je Sun Tzuovo "Válečné umění"[4]. V něm se píše: "Vzít nepřátelskou armádu do zajetí je lepší než ji zničit; vzít neporušený prapor, rotu nebo pětičlenné družstvo je lepší než je zničit. Protože dosáhnout sta vítězství ve sto bitvách není vrcholem dovednosti. Přemoci nepřítele bez boje je vrcholem dovednosti." V jiné části lze číst: "Mistr války si podmaní nepřítele již poraženého"; "vítězná armáda dosahuje svá vítězství, aniž by vyhledávala bitvu, armáda předurčená k porážce bojuje v očekávání vítězství".

Dva tisíce let později, v 18. století, se tyto myšlenky objevují v díle francouzského generála Maurice de Saxe⁵⁾ "Zamyšlení nad válečným uměním"[5]. Autor zde píše: "Nemám v oblibě regulérní bitvy, zvláště na začátku války, a jsem přesvědčen, že obratný generál by mohl vést války celý svůj život, aniž by byl nucen opravdu válčit." Dále dodává: "Nemíním tím tvrdit, že protivník nemá být napaden, objeví-li se příležitost na jeho rozdrácení nebo že se nemá využívat chyb protivníka. Myslím však, že válku nelze vést, aniž by se cokoliv ponechalo náhodě. A toto je obecně nejdůležitější stránkou dokonalosti a schopnosti."

Také Strategikon se neustále vrací k myšlence, že se velitel musí snažit vést válku, aniž by ponechal něco náhodě. "Vojevůdce by neměl říci: Já jsem to neočekával." "Vojevůdce by měl být seznámen s každou situací, která může ve válce nastat." "Energičtý velitel bere do úvahy nejen pravděpodobná nebezpečí, ale i taková, která jsou zcela neočekávaná." Nemělo

by se to brát jako náznak, že vojevůdce se musí snažit být vševědoucí. Jedná se pouze o to, že jeho plány by měly být pružné, takže jsou vždy k dispozici jiné možnosti, nepřinášeli-li původně vybraná činnost požadované výsledky.

Moudrý velitel by se měl snažit omezit svou vlastní nejistotu a zároveň zvětšit nejistotu protivníka, "protože pouze ty bitevní plány jsou úspěšné, o kterých protivník nic netuší, dokud nejsou v praxi realizovány". Příručka radí: "Velitel, který chce utajit své plány před nepřítelem, by se nikdy neměl rozsáhle svěřovat svým vlastním jednotkám." "Tvé plány hlavních operací by neměly být známy mnoha lidem, ale jen několika a pouze těm, kteří jsou ti velmi blízcí." Vojsko by nikdy nemělo "zaujmout kompletní bojovou sestavu, když pouze cvičí", protože "tyto dispozice jsou spíše záležitostí strategie než taktiky a neměly by být známy dopředu v době výcviku".

Autor Strategikonu si navíc uvědomoval, že úsilí zvýšit nejistotu protivníka nemusí končit pasivními bezpečnostními opatřeními jako jsou tato. Autor věnuje celou kapitolu tomu, co bychom nyní nazvali "klamný výcvik". Popisuje v ní sérii falešných cvičení (jako doplněk k jednomu navrhovanému "pro skutečné užití"), která se mají provádět "aby ostatní, špióni protivníka a možní dezertéři, nezjistili, které cvičení považujeme za důležitější". Je také nadšeným zastáncem klamání protivníka pomocí "dezinformací": "Je velmi důležité rozšiřovat u protivníka zvěsti, že plánuješ jednu věc, pak jít a udělat něco jiného." Radil také rafinovaně, jak to udělat, aby dezertéři, kteří jsou většinou konvenčně považováni za nevýhodu, pracovali proti a ne v zájmu protivníka. "Protivník by měl být oklamán falešnými zprávami o našich plánech, které mu přinesou naši dezertéři," píše se ve Strategikonu. Jinde se praví: "Potenciálním dezertérům by měl být řečen opak toho, co chceme dělat, takže je lze využít pro oklamání protivníka."

Autor Strategikonu také chápal, že nejlepší hospodaření se silami vyžaduje více než pouhou dezinformaci protivníka. Ten musí také být *zaměřen nesprávným směrem*, "takže, jako při džiu-džitsu, jeho vlastní úsilí se změní na nástroj jeho porážky". Velitel, píše autor, "by měl jednat jako dobrý zápasník, měl by předstírat útok v jednom směru, aby se pokusil oklamat svého protivníka a pak dobře využít příležitosti, které se naskytou a tímto způsobem porazit protivníka". Jako praktický rádce pro byzantské velitele v poli nabízí Strategikon pestrout paletu úskoků, triků a válečných lstí. Zvláštní důraz je kladen na léčky, které mají největší význam pro vedení války, protože v krátkém čase se zničí rozsáhlá síla protivníka a to dříve, než má protivník možnost nasadit do akce celou svou bojovou linii.

Čtvrtá kniha Strategikonu je zcela věnována tomuto námětu. Jedna taková lest, nazývaná "Skytská léčka", se týkala rozestavení "menší části armády", aby čelila bitevní linii protivníka. "Když je udělán výpad a tyto linie na sebe narazí, obrátí se tito vojáci rychle na útek; nepřítel je začne pronásledovat a je uveden ve zmatek. Pojede kolem místa, kde je připravena léčka a pak zaútočí jednotky čekající v léčce a napadnou nepřítele. Ti, kteří předtím před nepřítelem prchali, se otočí a protivnickovy síly jsou chyceny uprostřed." Tento taktický manévř lze již v 6. století považovat za starodávný, protože jeho námořní verze byla užita v peloponéské válce (410 př. n. l. v námořní bitvě u města Kyzikos). Byla to také oblíbená léčka Mongolů v 13. století.

Velitel musí také neustále "hledat léčky protivníka, vysílat často a na velké vzdálenosti hlídky ve všech směrech do okolí bojiště" a musí "se vyvarovat neuspořádaného a nekoordinovaného pronásledování". Především se musí velitel vyhnout tomu, aby jeho jednání bylo předvídatelné. Velitel "nesmí proti nepříteli užívat stále stejné způsoby vedení operací, i když se zdá, že jsou úspěšné. Při častém opakování si protivník na tyto způsoby přivykne, přizpůsobí se jim a připraví nám porážku". Ve válce se "hranice toho nejméně očekávaného" posouvá, vedena nezávislou vůlí přemýšlejícího a reagujícího protivníka, takže dnešní překvapení je vždy vykoupeno zlířejším rizikem neúspěchu. Strategikon proto tvrdí: "Velitel, který nepovažuje nic za samozřejmé, je ve válce spolehlivý."

V žádném případě nezamýšlí autor navrhnout, že výhody a vítězství by neměly být využívány, protože "vhodná příležitost ve válce je pomíjivá a nemůže být odložena". Tudíž i když "je nezbytné být opatrný a zbytečně nespěchat" při plánování, "jakmile přijmeš rozhodnutí, musíš je správným způsobem uskutečnit bez jakéhokoliv váhání a neshody. Nesmělost není konečnou opatrností, ale představuje nebezpečí". A je-li výsledek boje příznivý, "neměl by člověk být uspokojen pouhým odražením protivníka. To je chyba, které se dopouštějí nezkušení velitelé, kteří neumějí využít vhodné příležitosti a kteří rádi slyší následující: Dosáhní vítězství, ale nevyužijí svého vítězství příliš tvrdě. Nevyužitím příležitosti si tito lidé způsobují jen potíže a zpochybňují konečné výsledky. Dokud není nepřítel zcela zničen, neměl by existovat odpočinek. Člověk by neměl povolit, když zatlačí nepřítele zpět na malou vzdálenost, ani by neměl ohrozit úspěch celého tažení kvůli nedostatečné vytrvalosti. Ve válce, stejně jako na lovu platí, že téměř neúspěch je úplný neúspěch."

Autor Strategikonu pochopil, že zásada hospodaření se silami přikazuje veliteli znát protivníka, aby se mohl vyhnout jeho silným stránkám a udeřit na jeho slabiny. V příručce se píše:

"Moudrý je ten velitel, který před vstupem do války pečlivě studuje protivníka a může se chránit proti jeho silným stránkám a využívat jeho slabiny. Například, nepřítel má početnější jezdectvo. Velitel by pak měl zničit jeho zásoby píce. Protivník má převahu v počtu jednotek - je třeba přerušit jeho zásobování. Protivníkovo vojsko je složeno z různých lidí. Je třeba tyto lidi podplácet dary, laskavostmi a sliby. Mezi lidmi jsou neshody. Je třeba jednat s jejich vůdci. Tito lidé se spoléhají na kopí - zaved' je do obtížného terénu. Tito lidé se spoléhají na luky - seřad' se v otevřeném terénu a přinut' je k boji zblízka... Jestliže protivník pochoduje nebo táboří a neudělá opatření pro svou bezpečnost, podnikaj na něj ve dne i v noci neočekávané nájezdy. Je-li protivník v boji bezstarostný a nedisciplinovaný a není přivyklý na strádání, nechej ho, aby věřil, že budeš útočit, ale otálej a protahuj celou záležitost, dokud nadšení protivníka neopadne a když protivník začne váhat, tak na něj zaútoč ... Převaha protivníka spočívá v pěchotě. Vylákej ho do otevřeného prostoru a z bezpečné vzdálenosti, která nesmí být příliš blízká, ho zasáhni pomocí kopí." V nepravidelném terénu je velmi obtížné zachovat nepřerušenu frontu, kterou vyžaduje úderová taktika spoléhající se na kopí. Při boji zblízka jsou luky prakticky nepoužitelné.

Jedenáctá kniha Strategikonu "Charakteristiky a taktiky různých národů" rozpracovává předchozí rady do podrobností. Toto vyhodnocení hlavních protivníků byzantské říše v 6. století zajímá dnes zejména historiky, kteří se tímto obdobím zabývají. Ukazuje však také jeden z klíčů, které vedly byzantskou armádu k úspěchu. Byla to jejich ochota učit se vždy od svých nepřátel, využívat metod vedení války používaných protivníkem na jedné frontě, aby bylo možno těžit ze zranitelnosti protivníka na druhé frontě. Současně však vytvářela vlastní specifickou taktickou syntézu. Zkušenosti získané v boji zblízka s Franky a Langobardy byly využity v boji s Peršany a Skyty a naopak, zkušenosti s lukostřelbou získané od Peršanů a Skytů byly využívány v boji proti Frankům a Langobardům. Avšak kombinace střelby a prudkého jízdního útoku, která byla výsledkem těchto zkušeností, byla charakteristicky byzantská.

Lze tudíž říci, že byzantská armáda dokázala obrátit ve svůj prospěch jak slabiny, tak silné stránky svých protivníků. Umožnila to geografická poloha byzantské říše, která ležela uprostřed svých protivníků a oddělovala je od sebe fyzicky. Protivníci byzantské říše se tudíž nemohli učit od sebe navzájem, zatímco byzantská říše se učila od všech.

ZÍSKANÉ POZNATKY

Strategikon představoval pro byzantskou armádu, přebudovanou Maurikiem, základy doktríny pro účinnou reakci na nepřátelský zásah kteréhokoliv souseda byzantské říše. Tato reakce využívala všestrannosti vlastních armádních formací a nedostatek vyváženosti forma-

cí protivníka. Sun Tsu praví: "Nyní je vojsko, složené z těch, kteří už mají zkušenosti z války, využíváno jako *Simultánně reagující* had z hory Kchang. Je-li napadena hlava, útočí ocas, je-li napaden ocas, útočí hlava, je-li napaden střed, útočí jak hlava, tak ocas"[4]. V tom spočívá, ideálně shrnuta, podstata byzantského válečného umění, jak bylo toto umění vyloženo ve Strategikonu.

Ačkoliv je obvyklé nazývat byzantské vojsko na koních "jezdeckto", je toto pojmenování naprosto klamně, protože tyto formace plnily v boji mnohem více úkolů než přibližně tisíc let později jezdeckto v západní Evropě. Byzantští jezdci nejen prováděli průzkum a stíhali protivníka, ale vedli primitivní formou palebnou přípravu, napadali bitevní linie protivníka a když to podmínky vyžadovaly, sesedali a bojovali jako pěšáci. Nepřístupné pro tyto jezdce byly pouze nejhustší lesy a nejčtenitější terén. V tom případě bylo nutno zasadit specializovanou pěchotu. Z praktického hlediska byl tehdy byzantský *meros* vševojskovou formací podle současných požadavků na boj natolik mnohostrannou, jak se stal Napoleonův *corps d'armée* o 1200 let později a ještě lepší, pokud se týká pohyblivosti, která byla v celé formaci *merosu* rovnoměrná na rozdíl od *corps d'armée*, kde rychlost pohybu byla limitována rychlostí pochodujících pěšáků.

Byzantský *meros* byl opravdu natolik odlišný od jezdeckta, které se vyvinulo v západní Evropě, že jej lze srovnávat snad pouze s mongolským *tumen* z 13. století. Teprve ve 20. století se opět objevila srovnatelná vševojsková síla. Byla to Guderianova⁷⁾ tanková divize, jejíž pohyblivost však již nebyla závislá na koňské síle, ale na pásových podvozcích. Teprve pak bylo znovu dosaženo standardů úderné síly, pohyblivosti a ochrany, jaké měly tyto starodávné formace.

Poznámky:

- 1) - **Edward Gibbon** (1737-1794), anglický racionalistický historik a učenec. V letech 1752-1753 studoval na Magdalénské koleji v Oxfordu. Poté studoval v Lausanne, kde se seznámil s Voltairem a jeho přáteli. Po návratu do Anglie (1758) se věnoval studiu historie. V letech 1760-1762 sloužil v hodnosti kapitána v hampshirské domobraně. V letech 1763-1764 cestoval po Francii a Itálii. Po návratu se v letech 1776-1788 věnoval tvorbě svého nejznámějšího díla "Úpadek a pád římské říše". Dále napsal několik prací o literatuře. Na sklonku života sepsal své paměti.
- 2) - **Belisarios** (505-565 n. l.), byzantský vojevůdce. Vyznamenal se v bojích proti Peršanům v letech 527-532 a 541-544 n. l. Ve 27 letech byl hlavním velitelem byzantského vojska. Naposledy velel byzantským vojskům proti Hunům v roce 559 n. l. V roce 562 n. l. byl nařčen z pomluv proti panovníkovi a upadl v nemilost. Hlavním znakem v boji byl smělý manévry vojsky, zvláště pak jízdu.
- 3) - **Narses** (478-568 n. l.), byzantský vojevůdce a politik. V roce 552 n. l. v Apeninách porazil krále Totila (Vizigóty). V roce 555 n. l. byl místodržitelem v Itálii. Vybudoval systém obrany Itálie - 4 vojensko-administrativní okruhy spojené strategickými cestami. V bojích vynikal především použitím lučištníků při ničení protivníka na větší vzdálenosti a jízdy k rozhodným úderům.
- 4) - **J. F. C. Fuller** (1878-1966), anglický vojenský historik a teoretik. Účastník anglicko-burské války v letech 1899-1902 a I. světové války, kdy byl náčelníkem štábu tankového praporu v době operace u Cambrai v roce 1917. Byl zastáncem malé silně vyzbrojené mechanizované armády. Sloužil jako válečný dopisovatel při italské invazi do Etiopie (1935) a v občanské válce ve Španělsku (1936-1939). Ve 40. a 50. letech se zabýval převážně vojenskou historií.
- 5) - **Sun Tsu** (4. stol. př. n. l.), čínský generál a teoretik. Trval na tom, že při vedení války je třeba brát do úvahy politické zřetely, což velmi ovlivnilo moderní strategii. Jeho spis "Ping-fa" (Válečné umění) se zachoval a je studován do dnešních dnů.

- 6) - **Maurice de Saxe** (1696-1750), generál a vojenský teoretik. V letech 1709-1710 bojoval pod velením prince Eugena Savojského ve Flandrách. Další vojenské zkušenosti získal u německého pluku ve francouzských službách v roce 1719. V roce 1732 napsal významné originální pojednání o válečném umění nazvané "Mes Reveries". Sloužil ve válce o polské nástupnictví (1733-1738) na straně Francie a v roce 1734 byl jmenován generálporučíkem. V listopadu 1741, 6 měsíců poté, co se Francie připojila k Prusku a bojovala proti Rakousku ve válce o rakouské nástupnictví (1740-1748), provedl invazi do Čech a dobyl Prahu. V lednu 1744 byl francouzským králem Ludvíkem XV. jmenován velitelem sil, které měly podniknout invazi do Anglie. Tento plán byl zmařen, když v březnu 1744 byla invazní flotila poškozena bouří blízko Dunkerque. V hodnosti maršála vedl v letech 1745-1746 úspěšnou invazi do oblasti dnešního Beneluxu. V lednu 1747 byl králem jmenován generál-maršálem Francie.
- 7) - Poznámka redakce: **Heinz Guderian**, o kterém se autor článku zmiňuje, ve svých pamětech i jinde prohlašuje, že za svůj úspěch do značné míry vděčí uplatnění myšlenek o tankové strategii a taktice Liddella Harta (Guderian o sobě říkal, že je jeho "učedník a žák"), s jehož články a úvahami se mohli v loňském a letošním roce také seznámit čtenáři Vojenských rozhledů.

Literatura:

- [1] - **Petersen, Ch. C.:** The Strategikon - A Forgotten Military Classic. Military Review, 1992, č. 8, s. 70-79.
- [2] - Citováno v **Oman, C. W. C.:** The Art of War in the Middle Ages. Ithaca, NY, vyd. Cornell University Press, 1953, s. 32.
- [3] - **Fuller, J. F. C.:** A Military History of the Western World: From the earliest times to the battle of Lepanto, svazek 1. New York, vyd. Funk and Wagnalls, 1954, s. 395.
- [4] - **Sun Tzu:** The Art of War, překlad Samuel B. Griffith, London, vyd. Oxford University Press, 1963.
- [5] - **De Saxe, M.:** "My Reveries upon the Art of War" v Roots of Strategy: The 5 Greatest Military Classics of all Time, edice a překlad Thomas R. Phillips. Harrisburg, PA, vyd. Military Service Publishing Company, 1940, přetištěno vyd. Stackpole Books, 1985, s. 298-299.
- [6] - **The New Encyclopaedia Britannica.** Vyd. Encyclopaedia Britannica, Inc., Chicago, 1991

Přeložila Mgr. Helena Stodůlková,
text pro tisk upravil pplk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.